

8. Барбюс. А. Ясность. URL: <http://lib.ru/INPROZ/BARBUS/clarte.txt>
9. Беспалова Е. К., Синельникова Г. Д. «Потерянное поколение» и война. *Культура народов Причерноморья*. 2008. № 144. С. 100–102.
10. Сенявская Е. С. Человек на войне. Историко-психологические очерки Москва: Институт российской истории РАН, 1997. 232 с.
11. Овчаренко Н. «Війна, що завершує всі війни»: Канадська історія в дискурсі антивоєнних романів Тімоті Фіндлі. *Слово і Час: Науково-теоретичний журнал*. 2009. № 9. С. 49–60.
12. Хемінгвей Е. Прощай, зброе. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=526>

Котець Яна

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ АСПЕКТИ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТУСА

***Анотація.** У тезах досліджено аспекти становлення екзистенційної філософії Стуса, особливості розкриття філософських та онтологічних проблем, а також характеристика філософії екзистенціалізму Стуса провідними вітчизняними філософами та сучасниками поета.*

***Ключові слова:** екзистенціалізм, світогляд, символізм.*

***Abstract.** The thesis investigates aspects of the formation of the existential philosophy of Stus, the peculiarities of the disclosure of philosophical and ontological problems, as well as the characteristic of the philosophy of Stus' existentialism by leading domestic philosophers and contemporaries of the poet.*

***Keywords:** existentialism, worldview, symbolism.*

Василь Стус – геніальний митець і глибокий інтелектуал, який став у сьогодні символем нації. Наразі критики оцінюють творчий спадок В. Стуса неоднозначно. Деякі дослідники твердять, що творчість поета вже не є актуальною. Західні критики вважають Стуса репрезентатом нашої культури та наголошують на цінності його творчості та індивідуальності митця. Василь Стус відтворив найприкметніші риси своєї доби, спираючись при цьому на світову поезію та філософію екзистенціалізму. Його творчість наскрізь пронизана екзистенційно-символічним змістом. На нашу думку, Стусівський екзистенціалізм є особливим, у якому людина завжди протистоїть зовнішньому світу, при цьому зберігаючи національне коріння.

Сучасні філософсько-літературознавчі розвідки про творчість В. С. Стуса, спогади його друзів-сучасників свідчать, що поет серйозно цікавився теоріями провідних філософів-екзистенціалістів, особливо А. Камю, Ж.-П. Сартра, К. Ясперса, М. Гайдеггера.

Поет знайомиться з європейськими філософами переважно через цитати, а не книги. Зокрема, у листі до дружини від 5 липня 1976 р. пише, що «окремі цитаті прокривають двері – і заради цих окремішностей і була прочитана книжка» [8, 57].

Ю. Бедрик одним із перших вказав на екзистенціалізм Василя Стуса та шляхи осягнення цієї філософії. У своїй праці «Василь Стус: Проблема

сприймання» дослідник дає ключ до розуміння світоглядних орієнтирів поета [1, 25].

Відомий український філософ, публіцист Петро Кралюк вважає, що «екзистенціалізм Стуса не гіршої проби, ніж екзистенціалізм Альбера Камю чи Жана-Поля Сартра. Треба лише вчитати його» [3, 8].

Прояви екзистенційних мотивів ми яскраво спростерігаємо у збірках «Зимові дерева» та «Палімпсести». У них поет постає з власною філософією оцінки людського буття, також з усталеним власним світоглядом, який дослідниця М. Коцюбинська розглядає в аспекті «філософії життя». Назва збірки «Зимові дерева» є символічною та з певним підтекстом. Це певного роду ознака самотності. У передмові до збірки В. С. Стус пише, що «Поет – це людина. Насамперед. А людина – це насамперед добродій!» [6, 42].

Поет-філософ у зазначених збірках висвітлює низку екзистенційних проблем. Одна з них – це переживання національної сутності. Варто зауважити, що для філософських мотивів Стуса не є характерною патріотична піднесеність. Навпаки, йому характерним є національне самокартання та навіть інколи прийняття бід України.

Звіром вити, горілку пити...
і добі підставляти спите вірнопідданого лице,
і не рюмсати на поріддя,
коли твій гайдамацький рід
ріжуть линвами на обіддя
кількох божевільних літ [7, 118].

Під впливом тогочасних обставини у Стуса все більше звучать ноти песимізму та безнадії:

Що буде завтра? Дасть Бог день і хліба.
А що, коли не буде того дня?
Тоді вже – гибій, отоді вже гибій,
простуючи до смерті навмання [7, 312].

Усі мотиви, що є у попередніх творах, загострюються саме у «Палімпсестах». Поезія В. С. Стуса сповнена піднесенень і падінь, радості та печалі, відчаю та прощення. Наприклад, Микола Ільницький описав збірку такими словами: «Цей стан «звільненості» від обставин, оточення. Цей стан самоти є шляхом найбільшої відкритості усьому світові і серцям людей...». Євген Сверстюк згодом напише: «Тих віршів не можна гортати – в них треба входити й повільно обживати, як обживав поет на етапах своєї камери – і тоді відкривається унікальна сторінка поезії ХХ віку – віку відчуження» [5, 8]. В. Дідьківський порівнює В. Стуса із Рільке і вказує на те, що сонети Рільке – це, можливо, предтечі «Палімпсестів» [4, 8].

«Палімпсести» характеризуються багатством образів, таких як Бог, біль, смерть, що є невід'ємною складовою поезій митця. Також вони

сповнені мотивами, такими як ненависна любов до України, прагнення повернутися на Батьківщину і водночас проклинання її.

Для того, щоб загалом осмислити філософську складову творів В. Стуса, необхідно максимально наблизитися до стану, в якому тоді писав поет. Варто зауважити, що незважаючи на близькість між В. Стусом та екзистенційною філософією, треба вказати на відмінності, зумовлені історичними факторами – насамперед вагомістю національного чинника для середовища духовної культури, до якої належав поет. Його екзистенційний вибір дещо нагадує настанови А. Камю та Ж.-П. Сартра, що визнають рівнозначність людських можливостей. В. С. Стус був обізнаний з атеїстичним екзистенціалізмом Ж.-П. Сартра, але поет не сприймав те, що Сартр не визнає Бога та трактує з матеріалістичної точки зору екзистенцію.

Відомий шістдесятник Іван Дзюба був переконаний, що «Філософи екзистенціалізму, які не раз зверталися до поезії для підтвердження своїх поглядів..., знайшли б найбагатший матеріал у творчості В. Стуса. Але у нього ж, на мій погляд, – і певне заперечення або подолання екзистенціального світовідчуження. Воно в тому, що головні антиномії й проблеми екзистенціалізму (життя–смерть, існування як буття до смерті, самота–комунікація; страх–рішучість; закиненість у буття–осягнення свободи; екзистенція–безособове) поет розмикає в переживанні долі свого народу і в приналежності йому, в подвиг задля нього» [2, 15].

Отже, проаналізувавши і розкрити специфіку та характер філософії Василя Стуса, можна стверджувати, що його творчість глибоко пронизана екзистенційно-символічним змістом.

Джерела та література

1. Бедрик Ю. Василь Стус: Проблема сприймання. Київ: ПБП «Фотовідеосервіс», 1993. 80 с.
2. Дзюба І. Свіча у кам'яній п'їтмі. *Стус В. Палімпсест: Вибране*. Київ, 2003. С. 15.
3. Кралуок П. Василь Стус як європеєць. *День*. 2013. 5–6 квіт. С. 8.
4. Рарицький О. «Палімпсести» Василя Стуса – духовна домінанта. *Слово і час*. № 12. 1999.
5. Сверстюк Є. На святі надій. Василь Стус – летюча зірка української літератури. *Слово і час*. № 6. 1998.
6. Стус В. Твори: у 4-х т., 6-ти кн. Львів: Просвіта, 1994.
7. Стус В. Твори: у 6-ти т., 9-ти кн. Львів: Просвіта, 1994–1999.
8. Стус як текст. МельбуРН, 1992.